

E

elisabeth
weeshuis
museum

Meerjarenbeleidsplan

2026

-

2030

INLEIDING

Op 21 december 2028 is het precies 100 jaar geleden dat het museum zijn deuren opende voor het publiek. Over het museum en de collectie schreef secretaris Sillevius van de Oudheidkamer destijds:

‘Moge onze zorg dan nimmer verslappen en overgaan op hen, die na ons zullen komen, waarin zij ook overigens nieuwe wegen zullen willen gaan.’

In dat spanningsveld van vernieuwing en traditie opereert het museum al bijna een eeuw. Ook de komende periode gaan we vernieuwen om andere historische verhalen te vertellen en een nieuwe aanpak te beproeven. Centraal hierin staat het museum als plaats in de gemeenschap om samen te komen en te reflecteren. Onze educatieprogramma's, activiteiten en presentaties met schilderijen, objecten, foto's en films kunnen de tijd voelbaar maken en diepte geven aan onze blik op de wereld en elkaar. Op deze manier wil het Elisabeth Weeshuis Museum de komende jaren een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en sociale samenhang in Culemborg.

Dirk Janse
Directeur Elisabeth Weeshuis Museum

INHOUDSOPGAVE

Terugkijkend	4
Waar zijn we voor?	5
Wat willen we bereiken?	5
Hoe willen we dat bereiken?	6
Publiek	10
Collectie	11
Bedrijfsvoering	12
Financiën	13

TERUGKIJKEND

We kunnen terugblikken op een dynamische periode 2021-2025. Deze jaren kenmerken zich door improvisatie, beperking van taken, samenwerking en verandering. Op een ongekende manier ontregelde de Covid-pandemie de wereld, Culemborg en ons museum. De perioden van sluiting, thuiswerken, gelimiteerde toegang en beperkt publiek hebben veranderingen in het museum in gang gezet die we nog steeds merken. Het museum exploiteert niet langer horeca in het weeshuis. Er is een nieuw team medewerkers aangetreden en ook in de groep vrijwilligers traden veranderingen op.

Door de veelheid aan activiteiten bleef het museum een in het oog springende plaats in de stad. De aandacht ging daarin vaak uit naar het beleefbaar maken van het verhaal van het weeshuis voor kinderen. Samen met inwoners van de stad werd onderzoek gedaan naar de levens van de kinderen die in het weeshuis woonden. Samen met de Kasteeltuin en het Jan van Riebeeckhuis is onder andere een mediatour gemaakt. In deze wandel-app wordt het verhaal van de stad op een toegankelijke manier buiten de weeshuispoort verteld. We experimenteerden als museum met nieuwe manieren van omgang met ons publiek. Bijvoorbeeld door hen uit te nodigen met ons samen te werken aan een wandkleed over het Nederlandse slavernijverleden.

Behaalde doelen:

- Jaarlijks tussen de 7.000 en 10.000 bezoekers
- Hoog gewaardeerd museum en succesvol de herijking voor de Museumnorm doorlopen
- Dé erfgoedpartij in Culemborg
- Spil in erfgoededucatie en zeer groot bereik onder basisschoolleerlingen

beeld: Richard Kofi

WAAR ZIJN WE VOOR?

Het Elisabeth Weeshuis Museum vertelt het verhaal van het weeshuis en geeft inzicht in het ontstaan van de stad Culemborg. Het nodigt uit tot reflectie, geeft verdieping en draagt door presentaties en programmering bij aan een gevoel van verbondenheid met elkaar en met de stad. We werken samen met onze lokale gemeenschappen.

We zijn **gastvrij** en **betrokken** en willen vanuit deze kernwaarden een plaats van **verbinding** zijn. Een plaats van gedeelde verhalen in een roerige wereld en een spannende tijd.

Onze missie sluit aan bij de nieuwe museumdefinitie van het ICOM uit 2022 en is in lijn met het recent door Nederland geratificeerde Verdrag van Faro dat de verbinding tussen erfgoed, mens en samenleving wil versterken.

WAT WILLEN WE BEREIKEN?

We willen:

- Een inspirerende museale vertelling en ervaring bieden over de geschiedenis van de stad Culemborg en het weeshuis;
- Herhaalbezoek stimuleren en onze doelgroepen op nieuwe manieren tegemoet treden;
- Als onderdeel van de toeristische sector een bijdrage leveren aan een levendige binnenstad;
- Als partner in erfgoed en cultuur een bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken in Culemborg;
- Jonge Culemborgers betrekken bij het erfgoed en de verhalen van onze stad.

HOE WILLEN WE DAT BEREIKEN?

We streven deze doelen na op verschillende manieren.

Vernieuwing vaste museale opstelling

We vernieuwen de vaste opstelling in het museum en vertellen ons verhaal aan de hand van vier pijlers.

- Leven in een weeshuis
- Culemborg Vrijstad
- Geloof in Culemborg
- Gemaakt in Culemborg

Deze vier thema's zijn de leidraad en vormen de structuur van het museale verhaal. Het museum zal hiervoor in de periode 2026-2030 stappen moeten zetten naar een herinrichting. Het bijzondere gebouw en het verhaal van de historische bewoners ervan neemt vanzelfsprekend een belangrijke rol in. Daarnaast wil het museum een prominente plaats geven aan de bijzondere geschiedenis van de stad.

Leven in een weeshuis

Het eerste verhaal dat we willen vertellen is het verhaal van het weeshuis en zijn bewoners. Hoe ontstond het weeshuis? Wie woonden hier? Wie trokken aan de touwtjes? Wie werd toegelaten en wie niet? Hoe zag hun leven eruit en wat betekent het om op zo'n vroege leeftijd geconfronteerd te worden met armoede en verlies? Deze verrassende verhalen van tragiek én veerkracht vertellen we tegen de achtergrond van het historische decor waar ze vroeger daadwerkelijk plaatsvonden: het weeshuis.

Culemborg Vrijstad

Het tweede verhaal gaat over de bijzondere status die Culemborg lange tijd had. Van 1550 tot 1795 was Culemborg een zelfstandig staatje. Een zogenaamde vrijstad met eigen wetten, eigen maten, eigen munten. Wat betekende die uitzonderingspositie in de praktijk? Het bestuur was in handen van de graaf van Culemborg die op allerlei manieren de zelfstandigheid probeerde te verzekeren. Dat leidde vaak tot spanning en conflicten. Personen uit andere delen van de Republiek vonden er asiel. Bankroetiers, boeven, vrouwen die hun man ontvluchtten, vrijdenkers en verliefde stelletjes konden er buiten het rechtsgebied van de Republiek verblijven.

Geloof in Culemborg.

Geloof speelde een niet te onderschatten rol in het leven van de Culemborgers. Culemborg was de eerste plaats in de Noordelijke Nederlanden waar in het openbaar een protestantse kerkdienst werd gehouden. Tegelijkertijd begon met de komst van de Jezuïeten de katholieke vernieuwingsbeweging al vroeg in de zestiende eeuw. Tot in de twintigste eeuw was Culemborg een religieus verdeelde en verzuilde stad. Hoe leefde men ondanks die verschillen samen? Een verhaal over religieuze diversiteit dat ook inzicht geeft in het tegenwoordige Culemborg met zijn vele gebedshuizen, kerken, moskeeën en synagoge.

Gemaakt in Culemborg.

Culemborg heeft een imposante industriële traditie. In de achttiende eeuw was hier een geweerfabriek gevestigd met arbeidsmigranten, arbeidsdeling, sociale voorzieningen en producten die de wereld over gingen. Jenever, glas, sigaren, meubels waren 'made in Culemborg' en verbonden de stad met de wereld. Met de komst van de Culemborgse spoorbrug, in 1868 de langste overspanning ter wereld, lag Culemborg op een kruising van spoor en water en kreeg de industriestad een boost. De stad groeide en de fabrieken en de vele arbeiders bepaalden in deze periode in belangrijke mate het karakter van de stad.

Met deze nieuwe opstelling ontstaat het beeld van een weeshuis dat in de loop van de eeuwen verandert, maar zijn autonomie scherp bewaakt. Voor de jongens en meisjes die er opgroeiden was het weeshuis een mal met een strak ritme, strenge regels en weinig vrijheid.

Die Culemborgse vrijstad was een historische eigenaardigheid. Er bestonden weliswaar enkele andere vrijsteden zoals Vianen. Maar de geschiedenis van het Graafschap Culemborg, met zijn eigen rechten -en conflicten- rond grenzen, munten en asielverlening geeft aan dat een kleine stad zich in de vroegmoderne tijd zich nog autonoom kon wanen.

Hoe die inwoners met elkaar omgingen en hoe verdraagzaam ze naar elkaar waren is goed te zien als we naar hun geloofsovertuigingen kijken. Religieuze conflicten laaiden soms zeer hoog op. Het geloof waartoe iemand behoorde bepaalde voor een belangrijk deel zijn of haar identiteit.

Ook iemands ambacht was daarin bepalend. De opkomende industrie in Culemborg met onder meer tabak, jenever en wapens bracht sommigen rijkdom en anderen armoede. Mede door de industrie en handel was Culemborg verbonden met het koloniale web en de wijdere wereld.

Wisselende programmering

Naast de vernieuwde vaste presentatie komt er een wisselende programmering in het weeshuis. Dit in samenwerking met partijen in het weeshuis en in de stad:

- Kapel, kunst, lokale makers
- Tuin, groene leefomgeving, stadsnatuur, seizoenen, kinderen
- Tuinkamer /museumzolder, in co-creatie met inwoners van de stad (het Wezen van Culemborg/ Onze Verhalen/ Culemborgers in beeld)
- Museumzolder, kleine wisseltentoonstelling met een (kunst)historische invalshoek, historische vereniging

Deze programmering wordt samen met inwoners en partners in het weeshuis en in de stad vormgegeven.

Onderdeel toeristische sector

Naast Culemborgers – en in het bijzonder de basisschoolleerlingen- is het museum ook een aantrekkelijke plaats voor toeristen. Zij worden ontvangen in een groot historisch monument, omgeven door tuin, stadsmuur, boomgaard en gracht. Het museum is één van de toeristische attracties van de stad en biedt inzicht in het verleden van de plek en de stad waar zij op bezoek zijn.

Alle vier de verhaallijnen in de vernieuwde vaste presentatie hebben componenten die uitstijgen boven een lokaal verhaal. We streven naar sterkere regionale samenwerking en meer afstemming voor wat betreft de stadspromotie. Tweetalige informatie in het museum zal helpen een aantrekkelijke bestemming te worden voor bezoekers die het Nederlands niet beheersen.

Partner in erfgoed en cultuur

Het Weeshuis neemt in de Culemborgse binnenstad een bijzondere plaats in. Daardoor worden we regelmatig benaderd door andere partijen voor samenwerkingen. Voorbeelden zijn het cultuurfestival, pianofestival, kunstroute, literair festival, sociaal en actief Culemborg, etc. In een gecoördineerde aanpak met de andere partijen in het pand maken we een afweging voor het al dan niet faciliteren van deze initiatieven in het weeshuis.

Met een aantal grotere partijen in de cultuur- en erfgoedsector overleggen we periodiek om te kijken naar de mogelijkheden om onze programmering op elkaar af te stemmen en elkaars initiatieven te versterken.

Educatie

Voor het primair onderwijs bieden wij een goed educatief aanbod waardoor wij alle Culemborgse kinderen in de basisschoolleeftijd kunnen verwelkomen. Ze leren over de geschiedenis van de stad waarin zij opgroeien. De verhalen van de weeskinderen laten hen stilstaan bij de vanzelfsprekendheden van nu.

foto: Kim Kok

Concrete doelen

Voor de periode 2026-2030 formuleren we de volgende doelen:

- Ontwikkeling plannen en eerste stappen naar herinrichting van de vaste presentatie aan de hand van vier verhalen.
- Jaarrond programmeren in-en-om het weeshuis met (lokale) partners.
- Implementeren van nieuwe manieren van werken door middel van o.a. co-creatie, publieksparticipatie en experimenten in het digitale domein.
- Een tweetalig museum dat internationale bezoekers kan verwelkomen.
- In 2030 een publiek bereiken van meer dan 12.000 personen met onze presentaties en programmering.
- Versterking van het educatieaanbod waardoor we alle primair onderwijsinstellingen in Culemborg kunnen bedienen.

PUBLIEK

Het museum richt zich de komende jaren op drie doelgroepen: cultuurliefhebbers, Culemborgers en kinderen. We streven naar een bescheiden groei van het publieksbereik.

Cultuurliefhebbers

De klassieke museumbezoeker is een gepensioneerde cultuurliefhebber met een museumjaarkaart. Ook bij het Elisabeth Weeshuis Museum maken zij een groot deel van het aantal bezoekers uit. Vaak zijn dit dagjesmensen die Culemborg aandoen. Zij weten ons museum over het algemeen zeer goed te waarderen. Door de vaste museale presentatie te vernieuwen blijft het museum aantrekkelijk voor hen. De verwachting is bovendien dat een tijdelijke kunstexpositie in de kapel van het weeshuis of een kleine tentoonstelling over de stadsgeschiedenis positief bijdraagt aan hun bezoek. Voor deze doelgroep zal een waardevol museumbezoek een belangrijk element zijn in hun keuze voor Culemborg als toeristische bestemming.

Culemborgers

De komende periode zijn wij er nadrukkelijk voor onze stadsgenoten. Of dat nou oude Kuilenburgers of nieuwe bewoners zijn, cultuursnuivers of mensen voor wie museumbezoek niet vanzelfsprekend is. We gaan meer aandacht geven aan de geschiedenis van onze stadsbewoners. Door te experimenteren met nieuwe manieren van werken, zoals door middel van co-creatie en participatie, geven we de stad een podium om zelf te vertellen over hun relatie met het erfgoed dat hen dagelijks omringt.

Kinderen

In samenwerking met de Culemborgse basisscholen laten we elk jaar ruim 1.000 kinderen kennismaken met het museum. Deze bezoeken zijn voor het museum intensief omdat de kinderen in kleine groepen, begeleid door een museumdocent en een educatievrijwilliger, het museum verkennen. Tegelijkertijd zien we dit als uiterst waardevol omdat het Elisabeth Weeshuis Museum voor veel van hen de eerste museumervaring is. Door ons via het onderwijs op de jongste Culemborgers te richten bereiken we daadwerkelijk alle lagen van de samenleving en geven hen een gedeelde ervaring waarin reflectie, denken over tijd en geschiedenis en samenleven centraal staan. Wij hebben de ambitie om ieder kind in Culemborg tijdens de basisschoolperiode het museum minstens één keer te laten bezoeken.

COLLECTIE

In het Elisabeth Weeshuis Museum presenteren we een schitterende collectie waaronder werk dat is aangemerkt als onvervangbaar Nederlands cultuurbezit. Voor het beheer en behoud van deze waardevolle collectie is het collectieplan leidend. Medio 2026 zal het huidige plan worden geactualiseerd.

Kernpunten hierin zijn het optimaliseren van bewaarcondities, inzetten op digitalisering en het versterken van het collectieprofiel door te ontzamen en te acquireren. Waar nodig vertellen we onze verhalen ook door bruiklenen uit andere collecties. Onze collectie is digitaal toegankelijk en volgens de standaarden van het Netwerk Digitaal Erfgoed ontsloten.

Stadsplattegrond Culemborg van Johannes Blaeu

BEDRIJFSVOERING

Personeel

Het museum heeft op dit moment 3 medewerkers in dienst (1,67 FTE). Naast de directeur (0,67 FTE) is er een medewerker bedrijfsvoering (0,56 FTE) en een collectiebeheerder (0,44 FTE). De afgelopen jaren is geconstateerd dat het museum met deze zeer beperkte formatie bijzonder kwetsbaar is. Het Elisabeth Weeshuis Museum volgt de Museum CAO.

Voor het goed uitvoeren van taken is een meer robuuste organisatie nodig die duurzaam haar doelen kan verwezenlijken. Alleen op die manier kan het museum zijn rol in de stad op het gebied van erfgoed, cultuur, educatie en stadspromotie blijven vervullen.

Een groot deel van de taken in het museum wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Het goed coördineren van hun inzet vraagt aandacht. We streven naar het op peil houden van onze vrijwilligerspool en proberen hun inzet zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij hun expertise en interesse.

Gebouw

Het monumentale weeshuis waar het museum in gehuisvest is, is eigendom van de Stichting Elisabeth Weeshuis (SEW). Het museum is huurder van een deel van het pand, de voormalige meisjesvleugel. Met de SEW willen we de komende periode kijken naar de mogelijkheden om de fysieke toegankelijkheid van het museum te verbeteren. Ook de verduurzaming van het pand is onderwerp van gesprek.

Het binnenklimaat is een punt van aandacht. In slechts in een deel van het gebouw is de temperatuur en luchtvochtigheid goed te beheersen. Dit beïnvloedt het correct kunnen uitvoeren van beheer- en behoudtaken. Ook de mogelijkheden om bruiklenen te krijgen worden hierdoor beperkt wat weer uitdagingen geeft op het gebied van programmering. Dit alles heeft impact op de algehele bezoekerservaring.

FINANCIËN

Basis

Het museum ontvangt van de Gemeente Culemborg subsidie voor de uitvoering van zijn taken. Uit deze vergoeding kunnen de vaste lasten op het gebied van huisvesting en bedrijfsvoering worden bekostigd en de inzet van drie deeltijd professionals. Deze subsidie moet jaarlijks worden aangevraagd. Het is goed dat hiermee in het beheer van de collectie en het verwelkomen van bezoekers is voorzien. Voor de erfgoededucatie in het primair onderwijs wordt een lessenserie uitgevoerd met gemeentelijke ondersteuning en in samenwerking met brede school Culemborg/Doe mee in Culemborg.

Voor een levendig museum dat zijn maatschappelijke rol goed wil vervullen is het belangrijk om ook te kunnen programmeren. Het museum heeft momenteel amper capaciteit voor het initiëren of coördineren van projecten. Partnerschappen met andere partijen in de stad in bijvoorbeeld welzijnswerk komen hierdoor moeizaam tot stand. Ook participatie in projecten van andere cultuur- en erfgoedpartners hebben een hoog ad hoc gehalte. Voor het goed uitvoeren van haar kerntaken is bovendien de afwezigheid van interne personele capaciteit en expertise op het gebied van marketing en communicatie een gemis.

Het Elisabeth Weeshuis Museum is een pijler in de Culemborgse cultuur- en erfgoedsector en in de Culemborgse gemeenschap. De inrichting en omvang van de huidige financiële basisondersteuning stelt het museum nu niet in staat zijn rol – zoals geformuleerd op pagina 5 - op een doeltreffende, verantwoorde en duurzame manier te vervullen.

Projecten en programma's

Het is gebruikelijk voor museale projecten om fondsaanvragen te doen. Naast Provinciale regelingen zien we daar kansen voor aanvragen bij private fondsen en de grote cultuurfondsen. Het museum wordt bovendien al vele jaren financieel ondersteund door De Vereniging Vrienden van het Elisabeth Weeshuis Museum.

We maken de komende tijd een plan om inkomsten uit de private sector te vergroten en partnerschappen met lokale partijen te versterken. Met de uitvoer daarvan versterken en vergroten we onze financiële positie.